

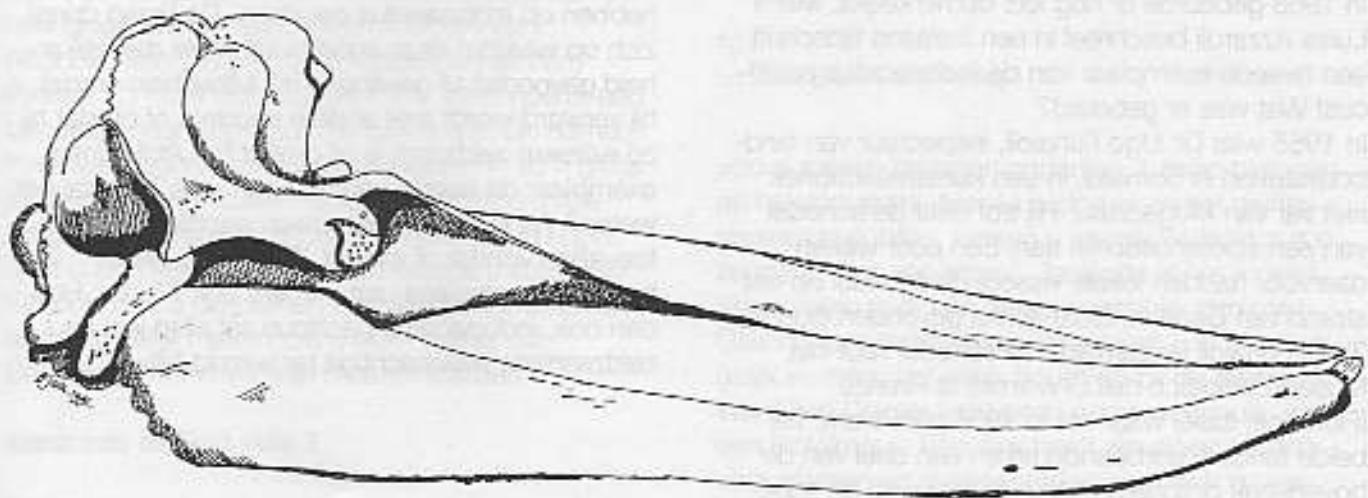
In 1882 vond E.W. Rawson een ongewoon grote schedel met onderkaak van een dolfinachtige op de kust bij Mackay in Australië (figuur 1). De verse schedel met vleesresten sleepte hij van het strand en schonk het aan het Queensland Museum in Brisbane. Het duurde echter tot 1926 voordat Herbert A. Longman, directeur en walviskenner van het Queensland Museum de schedel onderzocht en er een nieuwe soort in herkende.

figuur 1
De vindplaats van *Indopacetus pacificus* in Australië

exceptioneel groot

De schedel bleek een vertegenwoordiger van de familie van zogenaamde spitsnuitdolfijnen (Ziphiidae) te zijn. Deze familie omvat vijf geslachten van 5 tot 12 meter lange walvis-achtigen. De dieren kenmerken zich vooral door de aanwezigheid van twee soort-typische tanden in de onderkaak bij de mannelijke dieren. De vrouwelijke dieren zijn het grootste deel van hun leven tandeloos.

figuur 2
De schedel van *Indopacetus pacificus* (Longman, 1926)

Alleen de Shepherddolfijn *Tasmacetus shepherdi* heeft een complete rij tanden in onder- en bovenkaak. Maar terug naar de schedel. Deze was dus van een spitsnuitdolfijn, maar was exceptioneel groot voor een schedel van een van de bekende soorten. Hij deed het meest denken aan de schedel van de spitsnuitdolfijn van True *Mesoplodon mirus*, welke in 1913 door True aan de hand van drie exemplaren beschreven is. De schedel was bijna 1,20 m lang, voorin de onderkaak was ruimte voor twee tanden. Gebaseerd op de grootte en de verschillen met schedels van bekende spitsnuitdolfijnen dacht Longman een nieuwe soort in handen te hebben. Hij noemde hem *Mesoplodon pacificus* en beschreef de schedel in de literatuur (figuur 2).

jaloerie

Maar zoals vaak bij zeldzaamheden kregen andere 'geleerden' de neiging de nieuwe soort te verwerpen. Een opmerkelijk psychologisch verschijnsel, dat veel met jaloerie te maken heeft, denk ik. In 1937 beschreef H.C. Raven in een artikel de taxonomie en skeletkenmerken van de spitsnuitdolfijn van Gervais *Mesoplodon europaeus* en de spitsnuitdolfijn van True *Mesoplodon mirus*. Hij verwierp de validiteit van de door Longman nieuw beschreven soort en beschreef hem zelf (zonder de schedel zelf in handen gehad te hebben) als ondersoort van de True-dolfijn en noemde hem *Mesoplodon mirus pacificus*. Ook enige andere auteurs waren de mening van Raven toegedaan en steunden de ondersoortbeschrijving. Joseph C. Moore, zoogdierspecialist van het American Museum of Natural History in New York was het

met dit gekibbel niet eens en beschreef in 1960 25 karakteristieken van de twee genoemde soorten, waaruit bleek dat de door Longman beschreven schedel niet tot die soorten kon behoren.

54 schedelmaten

In 1962 dacht een zekere Charles McCann de oplossing gevonden te hebben. Hij publiceerde een artikel waarin hij schreef dat de schedel niet tot het geslacht *Mesoplodon* behoorde maar van een vrouwelijke Zuidelijke butskop *Hyperoodon planifrons* was. Joseph Moore was het nu echt zat en reisde af naar Australië om de schedel zelf te gaan onderzoeken. McCann had de schedel namelijk zelf nooit bekeken en zijn hypothese gebaseerd op foto's en brieven. Moore daarentegen had in 1964 de schedel in handen, nam 54 maten en bestudeerde hem uitvoerig. Hij herhaalde de observaties en metingen die Longman in 1926 deed. Hij kon geen vergissingen of andere dwalingen ontdekken. Na zijn reis naar Australië bestudeerde Moore schedels van verwante soorten in het British Museum in Londen, in het South African Museum en in diverse Amerikaanse musea. Hij kwam tot de eindconclusie dat gebaseerd op de tandkassen, het in ieder geval een mannelijk dier moest zijn geweest en dat ook op basis van andere uiterlijkheden verwarring met de Zuidelijke butskop uitgesloten was. Hij beschrijft dit alles in 1968 en gebaseerd op de verschillen met de andere *Mesoplodon* soorten benoemde hij zelfs een nieuw genus: *Indopacetus*. De schedel was in zijn eenzaam bestaan al aan zijn tweede wetenschappelijke naam toe; *Indopacetus pacificus* (Longman 1926).

somalië

In 1968 gebeurde er nog iets opmerkelijks. Maria Luisa Azzaroli beschreef in een Italiaans tijdschrift een tweede exemplaar van de *Indopacetus pacificus*! Wat was er gebeurd?
In 1955 was Dr. Ugo Funaioli, inspecteur van landbouwzaken in Somalië, in een kunstmestfabriek niet ver van Mogadishu. Hij trof daar de schedel van een spitsnuitdolfijn aan! Een paar weken daarvoor hadden lokale vissers de schedel op het strand van Danane, Oost-Afrika gevonden (figuur 3). Dr. Funaioli verzamelde de schedel voor het Museo Zoologico dell'Università di Firenze (Florence, Italië) waar het in 1956 aankwam. De beide tanden, oorbeenderen en een deel van de bovenkaak ontbraken, voor de rest was de schedel gaaf. Ook deze schedel was bijna 1,20 m lang en kwam qua maten sterk overeen met het Australische exemplaar. Gezien het grote verschil met de schedels van andere Ziphiidae en de over-

figuur 3

De vindplaats van *Indopacetus pacificus* in Afrika

eenkomst met de Australische *Indopacetus pacificus* werd ook deze schedel als *Indopacetus* beschreven. Aan de hand van deze schedel konden de karakteristieken van de enigszins beschadigde type-schedel bekrachtigd worden, zodat verwarring met andere soorten definitief uitgesloten werd.

uitgestorven ?

Nadien is er niets meer van deze soort gevonden. Gebaseerd op de grootte van de schedel moet de dolfin circa 8 meter lang zijn. Deze Indo-pacifische spitsnuitdolfijn is wel het meest onbekende grote zoogdier op aarde. De beschrijving van twee solitaire schedels maakt het tot een mysterieuze soort. Kapitein Mörzer Bruyns, een bekend walviswaarnemer, zag een groep roestbruine walvissen met lange dunne bekken in de Golf van Aden en Ken Balcomb van het Washington State Museum fotografeerde 25 ongewoon grote spitsnuitdolfijnen bij Christmas Island in de zeventiger jaren. Deze waarnemingen zouden betrekking kunnen hebben op *Indopacetus pacificus*. De vraag dringt zich op waarom deze soort nooit meer met zekerheid gevonden of gevangen is? Misschien omdat hij verward wordt met andere soorten, of omdat hij zo extreem zeldzaam is of omdat het Afrikaanse exemplaar de laatste van de soort was. Wie zal het weten? Wij kunnen alleen maar wachten op een toevallige vondst of vangst. Tussen de twee bekende exemplaren zat immers ook 73 jaar. Hoe dan ook, *Indopacetus pacificus* zal altijd wel de zeldzaamste walvisachtige ter wereld blijven.

literatuur in chronologische volgorde

Longman, H.A. (1926) New Records of Cetacea. Memoirs of the Queensland Museum 8: 266-278

Haven, H.C. (1937) Notes on the Taxonomy and Osteology of two species of *Mesoplodon*. *American Museum Novitates* 905: 1-30

Moore, J.C. (1960) New records of the Gulf-Stream Beaked Whale, *Mesoplodon gervaisi*, and some Taxonomic Considerations. *American Museum Novitates* 1993: 1-35

McCann, C. (1962) The taxonomic status of the Beaked Whale, *Mesoplodon pacificus*. *Records of the Dominion Museum Wellington* 4(9): 95-100

Moore, J.C. (1968) Relationship among the living genera of Beaked Whales. *Fieldiana* 53(4): 209-298

Azzaroli, M.L. (1968) Second specimen of *Mesoplodon pacificus*, the rarest Beaked Whale. *Monitore Zool. Ital.* 2: 67-79

Erwin J.O. Komparje

WETENSCHAPPELIJKE NAAMGEVING IN DE BIOLOGIE

In het kader van de Wetenschapsweek 1991 hield Jelle Reumer op 12 oktober een lezing in boekhandel Donner over één van de -voor de buitenstaander- meest ondoorgroefde aspecten van de biologie: de wetenschappelijke naamgeving. Hier volgt de bijna letterlijke weergave van zijn voordracht.

Ik wil graag beginnen met u voor te stellen aan de heer Fuchs. Niet Rudi, maar Leonhard. De Duitser Leonhard Fuchs (figuur 1) leefde van 1501 tot 1566 en was één van de eerste botanici die zich in de Renaissance aandienden. Met de publicatie van zijn "Neue Kreuterbuch" stond hij aan de basis van de moderne plantkunde. U kent hem niet; behalve een toevallige botanicus met interesses in zijn wetenschappelijke "roots" hebben weinig mensen ooit van Leonhard Fuchs gehoord. Tegelijkertijd ben ik ervan overtuigd dat vrijwel iedere Nederlandse huisvrouw hem wél kent. Zijn naam is namelijk onsterfelijk geworden in de vorm van het bekende planten-geslacht *Fuchsia* (ook vaak uitgesproken als 'fuchsia', maar dat doet onrecht aan Fuchs en compliceert bovendien de communicatie in Angelsaksische landen). Iedereen die een bloemisterij binnenstapt en zo'n leuk plantje met van die rode hangbloemetjes wil kopen, vraagt aan de neringdoende om een *Fuchsia*. Of om een *Begonia*, een *Geranium*, een bos *Chrysanthen*, *Freesia's*, noem maar op. Kortom, men noemt een bepaalde naam en krijgt het gewenste. De namen *Fuchsia*, *Begonia* en *Freesia* fungeren in zo'n geval als een communicatiemiddel, als een informatie-drager in de transactie tussen koper en verkoper. Stelt u zich eens voor wat een moeite u zou moeten doen als u die namen niet wist en de bloemist wilde duidelijk maken dat u een *Freesia* wilt. Dat zou een heel verhaal moeten worden.

aardmuis of field vole ?

Nu ben ik via een omweggetje aangeland op het punt waar ik wil uitkomen: op de functie van de wetenschappelijke naamgeving als communicatiemiddel. Niet alleen tussen klant en bloemist, maar

figuur 1
Leonard Fuchs (1501-1566)

vooral tussen biologen onderling, tussen biologen en beleidmakers, tussen biologen en het geïnteresseerde publiek, tussen u en mij. Wellicht zult u zeggen, "wat een onzin". Tenslotte is het makkelijker praten over een rosse woelmuis, dan over *Clethrionomys glareolus*. Daar heeft u in principe gelijk in, maar dat gelijk houdt op bij de grens. Want een Duitser kent geen rosse woelmuis, wel een Rötelmaus. Elke taal heeft zijn eigen namen voor planten en dieren, sterker nog, ook in veel dialecten binnen één taalgebied wordt voor één en dezelfde soort vaak een andere term gehanteerd. Ik zal u een voorbeeld laten zien. U ziet in tabel 1 in een 15-tal talen de synoniemen voor de goudham-